

بررسی میزان استفاده قضات شهر تهران از منابع چاپی و الکترونیکی کتابخانه‌های قوه قضائیه^۱

اعظم قربانی فر^۲

موسی مجیدی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۰۴/۱۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۱۲/۰۸

چکیده

هدف: بررسی میزان استفاده قضات شهر تهران از منابع چاپی و الکترونیکی کتابخانه‌های قوه قضائیه، و یافتن دلایل و عوامل مؤثر بر استفاده قضات از این منابع در کتابخانه‌های مذکور.

روش پژوهش: روش انجام این پژوهش پیمایشی توصیفی است. جامعه پژوهش ۶۴۰ نفر، و حجم نمونه ۲۲۰ نفر از قضات شهر تهران، و ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته می‌باشد.

یافته‌ها: قضات به طور معنی‌داری (۲۷/۵ درصد) به منظور افزایش کیفیت شغلی از کتابخانه استفاده می‌کنند. ۳۰/۵ درصد افراد حجم نمونه از کتاب و ۳۱/۴ درصد از مجلات در هر ماه یک بار استفاده می‌کنند، و از منابع الکترونیکی و پایان‌نامه‌ها به طور معنی‌داری استفاده نمی‌کنند. ۳۳/۲ درصد از منابع الکترونیکی استفاده نمی‌کنند، ۳۴/۱ درصد از اینترنت هیچ استفاده‌ای نمی‌کنند، ۳۱/۴ درصد در هر سال یک بار از پایان‌نامه استفاده می‌کنند. هم‌چنین قضات از پایگاه‌های اطلاعاتی حقوقی به طور معنی‌داری در حد کم استفاده می‌کنند. مهم‌ترین دلایل عدم استفاده از منابع چاپی و الکترونیکی، عدم دسترسی، کمبود وقت و عدم اطلاع از وجود منابع می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که بین میزان استفاده قضات از منابع کتابخانه‌های قوه قضائیه و افزایش کیفیت شغلی رابطه معنی‌داری وجود دارد، بنابراین فرضیه این پژوهش تأیید می‌شود.

نتیجه‌گیری: افزایش کیفیت شغلی مهم‌ترین عامل استفاده قضات از منابع کتابخانه می‌باشد. از نظر میزان استفاده کتاب و مجلات جایگاه نخست را در بین جامعه آماری دارد. میزان استفاده از منابع الکترونیکی در وضعیت مطلوبی قرار ندارد. مهم‌ترین دلایل عدم استفاده از منابع کتابخانه‌های مذکور، کمبود و مجهز نبودن کتابخانه‌ها، آگاهی‌رسانی ضعیف کتابخانه‌های موجود، و از طرفی کمبود وقت قضات برای استفاده از منابع این کتابخانه‌ها می‌باشند.

واژه‌های کلیدی: قوه قضائیه، منابع چاپی، منابع الکترونیکی، قوه قضائیه، کتابخانه‌های قضایی، قاضیان ایران.

۱- برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران شمال mahmoodian.sara@yahoo.com

۲- کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی

۳- استادیار دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران شمال

مقدمه

به اعتقاد باتلر کتابخانه‌ها بنا بر ضرورت‌های ملموس به وجود آمده، نقش اجتماعی مهم و حیاتی در پیشرفت تمدن کنونی داشته‌اند (Butler, 1982). این نقش بیشتر از آن که بیانگر یک ارتباط ساده باشد مبین یک ارتباط دوسویه است. در جوامعی که فرهنگ از رشد به سزایی برخوردار است کتابخانه‌ها غنی‌تر و فعال‌ترند، و از طرف دیگر، در هر جامعه‌ای که کتابخانه‌ها از عظمت و غنا و رونق برخوردارند، ضعف و انحطاط علمی و فرهنگی به دور از آن جامعه است.

پویایی هر کتابخانه بستگی به میزان استفاده از منابع اطلاعاتی موجود در آن دارد. قضات بخش مهمی از جامعه استفاده‌کننده کتابخانه‌های قوه قضائیه را تشکیل می‌دهند. آگاهی از آخرین و تازه‌ترین اطلاعات حقوقی یک ضرورت و مسئولیت حرفه‌ای برای قضات است. با توجه به رشد فزاینده اطلاعات، قضات در راستای انجام وظایف محوله، نیاز به منابع جدید و روزآمد دارند.

کتابخانه‌های قوه قضائیه از نهادهایی هستند که با فراهم کردن حجم انبوهی از منابع اطلاعاتی، تأمین‌کننده این نیازهای اطلاعاتی هستند. لذا وظیفه کتابخانه‌های مذکور به عنوان واسط بین قضات و اطلاعات دو چندان می‌باشد. برنامه‌ریزی بدون شناخت مخاطب نمی‌تواند منجر به نتایج سودمند گردد، این پژوهش قصد دارد با بررسی میزان استفاده و نیز دلایل عدم استفاده قضات، مشکلات آنها در استفاده از منابع کتابخانه‌ای را شناسایی کند تا در راه ارتقای کیفیت خدمات کتابخانه‌های قوه قضائیه گام بردارد، و رهگشای برنامه‌ریزان امور این کتابخانه‌ها باشد.

امروزه شیوه‌های جست‌وجوی اطلاعات با گذشته بسیار متفاوت می‌باشد. استفاده از اینترنت و بانک‌های اطلاعاتی مسیرهای جدیدی را در جست‌وجوی اطلاعات گشوده‌اند، و انبوهی اطلاعات سبب می‌شود افراد از نتایج هزاران تحقیق و پژوهش دیگر در رشته تخصصی خود بی‌اطلاع باشند و قادر به بازیابی آنها نباشند. کتابداران و اطلاع‌رسانان نقش مهمی در ارائه اطلاعات مورد نیاز متخصصان بر عهده دارند. امروزه مراکز اطلاع‌رسانی با بهره‌گیری از تجهیزات و فناوری‌های جدید برآند تا خدمات بهتر و مفیدتری را به کاربران خود عرضه کنند. از سویی دیگر، دسترسی سریع و به موقع به اطلاعات در امر قضاوت ضروری به نظر می‌رسد. از آنجا که جامعه قضایی نقش مهمی در پیشبرد اهداف عالی کشور بر عهده دارند. با توجه به حساس بودن امر قضا، استفاده صحیح این گروه، از اطلاعات و منابع موجود در کتابخانه‌های قوه قضائیه، سبب بهبود در انجام وظایف، ارائه خدمات بهتر و در نهایت پیشرفت و توسعه امر قضایی دارد.

باید دلایل استفاده آنها را شناخت، منابع اطلاعاتی پر استفاده را شناسایی کرد، این که چرا گروهی به منابع چاپی علاقمند و یا گروهی دیگر به منابع الکترونیکی کتابخانه‌های این مراکز روی می‌آورند، و نیز مواردی را که باعث می‌شوند عده‌ای از امکانات موجود کتابخانه‌های قوه قضائیه بهره‌نگیرند و نیز مشکلاتی که سبب می‌شوند فرد ترجیح دهد که از بازیابی اطلاعات در این مراکز منصرف گردد را شناسایی کرد.

بنابراین ضروری است که برای بهره‌گیری مؤثرتر جامعه قضایی از منابع اطلاعاتی، میزان استفاده، دلایل استفاده، عوامل تأثیرگذار بر دسترسی به منابع مورد استفاده ایشان بررسی شود تا رهگشای برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران امور کتابخانه‌ها در امر مجموعه‌سازی و برنامه‌ریزی برای آینده گردد.

بدیهی است برنامه‌ریزی بدون شناخت مخاطبان نمی‌تواند منجر به ارائه خدمات مناسب گردد. لذا، این پژوهش بر آن است تا با بررسی میزان استفاده قضات شهر تهران از منابع چاپی و الکترونیکی کتابخانه‌های قوه قضائیه راه حل مناسبی را جهت اصلاح روش‌ها و خدمات اطلاع‌رسانی ارائه کند. خدمات مناسب، از یک سو، هزینه‌های غیر ضروری را کاهش می‌دهد، و از سوی دیگر، موجب جهت‌دادن به مجموعه‌سازی و ارتقاء کتابخانه‌ها در این نهاد می‌گردد.

ترابی (Torabi, 2001) در پژوهشی میزان استفاده از منابع پزشکی الکترونیکی در کتابخانه‌های دانشکده پزشکی را مورد بررسی قرار داد. نتایج این بررسی نشان می‌دهد کتابخانه‌های مورد پژوهش در مجموع از ۹ نوع منبع پزشکی الکترونیکی برخوردارند، که بیشترین

درصد برخورداری از منابع مذکور مربوط به پایگاه‌های اطلاعاتی دیسک نوری با ۹۶/۵ درصد، و کمترین درصد برخورداری مربوط به چند رسانه‌ای‌ها با ۴۱/۴ درصد می‌باشد. الویت استفاده از منابع پزشکی الکترونیکی با توجه به میانگین امتیازات به دست آمده به ترتیب عبارت است از اینترنت، پایگاه‌های اطلاعاتی دیسک نوری، شبکه‌های اطلاع‌رسانی داخلی، مجلات الکترونیکی، پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته، دیسک‌های آموزشی و دیسک‌های کتاب درسی، فلاپی‌ها، چند رسانه‌ای‌ها. بیشترین درصد گروه‌های استفاده‌کننده از منابع پزشکی الکترونیکی در کتابخانه‌های مورد پژوهش اعضای هیأت علمی به میزان ۱۰۰ درصد، و پس از آن دانشجویان به میزان ۹۳/۱ درصد قرار دارند. مشکلات موجود برای استفاده از منابع پزشکی الکترونیکی عبارتند از: کمبود تجهیزات سخت افزاری، کمبود امکانات آموزشی، کمبود فضا، اشکالات نرم‌افزاری، و عدم اطلاع‌رسانی استفاده‌کنندگان. در پایان با در نظر گرفتن یافته‌های پژوهش و جمع بندی نظرات پاسخگویان مواردی از قبیل افزایش تجهیزات سخت افزاری، تنظیم برنامه‌های آموزشی و معرفی منابع پزشکی الکترونیکی موجود در کتابخانه‌ها برای بهبود وضعیت استفاده از منابع پزشکی الکترونیکی در کتابخانه‌های مورد مطالعه پیشنهاد شد.

محمدی (Mohammadi, 2003) در پژوهشی میزان استفاده اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران از منابع چاپی و الکترونیکی کتابخانه مرکزی را بررسی کرد. یافته‌ها حاکی از آن است که میزان استفاده از منابع چاپی و الکترونیکی کتابخانه مرکزی در سال ۸۲ توسط اعضای هیأت علمی (۱۸/۸ درصد)، و میزان عدم استفاده (۸۱/۲ درصد) می‌باشد. مهم‌ترین علل عدم استفاده، به دست آوردن اطلاعات از جاهای دیگر، دوری راه و عدم اطلاع از وجود منابع مرتبط با رشته تحصیلی بوده است. بیشترین میزان استفاده مربوط به مجلات چاپی و سپس مجلات الکترونیکی می‌باشد. کمترین میزان استفاده از اینترنت کتابخانه، منابع سمعی و بصری و وبسایت بوده است. مدلاین بیشترین استفاده را از بین سایر بانک‌های اطلاعاتی کتاب شناختی داشته است. مهم‌ترین هدف استفاده از کتابخانه تهیه مقاله بوده است. با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر و پژوهش‌های انجام یافته در سال‌های قبل، نتیجه گرفته می‌شود که اطلاع‌رسانی کتابخانه در ارتباط با منابع موجود ضعیف می‌باشد. لذا، پیشنهاد می‌شود اطلاع‌رسانی از طریق کتابخانه‌های دانشکده‌ای و بیمارستانی و دفاتر گروه‌های آموزشی صورت گیرد. تهیه مدلاین به صورت پیوسته و تمام متن برای کتابخانه از دیگر پیشنهادها این تحقیق می‌باشد.

دروگر کلخوران (Derogar kalkhoran, 2008) در پژوهشی به بررسی میزان آشنایی و بهره‌گیری دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج از کتابخانه‌های آن پرداخت. نتایج نشان می‌دهند از ۴۰۶ پرسشنامه توزیع شده بین دانشجویان، میزان مراجعه با میزان آشنایی آنان با کتابخانه همبستگی معنی‌داری ندارد، و رابطه‌ای بین میزان آشنایی و مراجعه نمی‌باشد. بین میزان آشنایی و استفاده و انتظار همبستگی معنی‌داری وجود دارد. ۶۳/۱ درصد دانشجویان در کتابخانه دانشگاه عضو بوده، و ۷۱/۸ درصد دلیل مراجعه به کتابخانه را مطالعه درسی، و ۵۸ درصد سبک آموزش استادان را دلیل عدم مراجعه دانشجویان، و ۶۱/۸ درصد رایانه را به عنوان ابزار جست‌وجو، و ۵۷ درصد عدم کفایت و روز آمد نبودن منابع را علت عدم مراجعه، و ۷۵/۳ درصد برای بهره‌گیری از منابع نیاز به آموزش داشته، ۴۹ درصد از دانشجویان فاقد توانایی استفاده از منابع بوده است.

دی گروت (De Groote, 2003) در پژوهشی به بررسی الگوهای میزان استفاده پایگاه‌های اطلاعاتی و مجلات الکترونیکی در کتابخانه علوم بهداشتی در دانشگاه ایلونیز در شیکاگو پرداخت. هدف از انجام این تحقیق وضعیت استفاده از ژورنال‌های زیست پزشکی و پایگاه‌های اطلاعاتی جهت بررسی شرایط کنونی، و اوضاع جاری در مورد استفاده از این منابع در یک مرکز آموزشی و بهداشتی و دانشگاهی بود. این کتابخانه شامل ۳۵۰ مجله چاپی، بیش از ۴۰۰۰ مجله الکترونیکی و یا پایگاه‌های چند گانه آنلاین می‌باشد. تحلیل نتایج نشان داد که ۹۸ درصد استفاده‌کنندگان دسترسی کافی به اینترنت داشته‌اند. ۵۳ درصد از آنها حداقل یک بار در هفته از مدلاین استفاده می‌کنند. ۷۱ درصد مجلات چاپی را به شکل آنلاین ترجیح می‌دهند. این بررسی نشان می‌دهد که یکی از علل اساسی عدم استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی و مجلات الکترونیکی، عدم آگاهی استفاده‌کنندگان از وجود آنها در کتابخانه بود.

الوادر (Oluwadare, 2006) در پژوهشی به دسترسی و استفاده از منابع کتابخانه توسط دانشجویان پاره وقت در کتابخانه دانشگاهی پلی تکنیک در نیجریه پرداخت. نتایج این پژوهش نشان داد دوری راه یکی از عوامل مهم عدم استفاده از منابع کتابخانه می‌باشد. گوادا و شیوالینگا (Gowda; Shivalingaiah, 2009) در پژوهشی به بررسی نگرش محققان نسبت به استفاده از منابع اطلاعات الکترونیکی با نظر سنجی از کتابخانه‌های دانشگاه‌ها در کارناتاکا پرداختند. این پژوهش در ۶ دانشگاه کارناتاکا در هند صورت گرفت. پاسخ‌های دریافت شده از ۸۴۵ نفر از محققان نشان می‌دهد که تفاوت قابل ملاحظه‌ای در اولویت استفاده از منابع چاپی نسبت به الکترونیکی وجود دارد. شناسایی شکاف بین میزان نیازهای افراد و میزان دسترسی آنها به پایگاه‌ها و ژورنال‌های پیوسته الکترونیکی نشان می‌دهد که منابع الکترونیکی یک امید مثبت در جامعه محققان برای جست‌وجوی اطلاعات ایجاد کرده است.

هدف‌های پژوهش شامل موارد ذیل می‌باشد:

- تعیین دلایل و عوامل مؤثر بر استفاده قضات از منابع چاپی و الکترونیکی در کتابخانه‌های قوه قضائیه شهر تهران؛
- تعیین میزان استفاده قضات از منابع چاپی و الکترونیکی در کتابخانه‌های قوه قضائیه شهر تهران؛
- تعیین میزان استفاده قضات شهر تهران از پایگاه‌های حقوقی و قضایی کتابخانه‌های قوه قضائیه شهر تهران.

پرسش‌های اساسی این پژوهش شامل:

- ۱- دلایل و عوامل مؤثر بر استفاده قضات از منابع چاپی و الکترونیکی در کتابخانه‌های قوه قضائیه شهر تهران کدامند؟
- ۲- میزان استفاده قضات از منابع چاپی و الکترونیکی در کتابخانه‌های قوه قضائیه شهر تهران چقدر است؟
- ۳- میزان استفاده قضات شهر تهران از پایگاه‌های حقوقی و قضایی کتابخانه‌های قوه قضائیه شهر تهران چقدر است؟

فرضیه پژوهش

بین میزان استفاده قضات از منابع کتابخانه‌های قوه قضائیه و افزایش کیفیت شغلی رابطه معناداری وجود دارد.

روش پژوهش

روش انجام این پژوهش پیمایشی - توصیفی است. تلاش شده تا با گردآوری داده‌ها و سپس تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های آماری، میزان استفاده قضات از منابع چاپی و الکترونیکی در کتابخانه‌های قوه قضائیه شهر تهران مورد بررسی و مطالعه قرار گیرد.

برای تعیین روایی ابزار پژوهش، از روایی صوری و محتوایی استفاده گردیده، بدین ترتیب که پرسشنامه در اختیار چند نفر از استادان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی قرار گرفت، و پس از اخذ نظرهای آنها و اصلاح بر روی ابزار پژوهش، نسبت به تأمین روایی آن اقدام گردید. علاوه بر آن از استادان حقوقی و قضات در خصوص پرسشنامه کمک گرفته شد. پس از اعمال نظرات و اصلاحات پرسشنامه نهایی تنظیم شد. برای تعیین پایایی ابزار پژوهش به تعداد یک دهم حجم نمونه یعنی ۲۴ عدد پرسشنامه به صورت تصادفی بین قضات توزیع شد، و سؤالات مورد آزمون قرار گرفتند. اعتبار این پژوهش از طریق آزمون آلفای کرباخ با بیش از ۷۲ درصد مورد تأیید قرار گرفته است. جامعه پژوهش ۶۴۰ نفر از قضات شهر تهران می‌باشد که بر اساس جدول مورگان حجم نمونه ۲۴۰ نفر تعیین گردید. از این تعداد، ۲۲۰ نفر پرسشنامه‌های توزیع شده را تکمیل نمودند. لازم به ذکر است، کتابخانه‌های قوه قضائیه شهر تهران به جز کتابخانه معاونت آموزش استان تهران به کلیه قضات بدون در نظر گرفتن عضویت خدمت‌رسانی می‌نمایند. کتابخانه مذکور از سال ۸۹ با صدور کارت عضویت به ارائه خدمات می‌پردازد. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای، پرسشنامه‌ها بین مجتمع‌ها و نواحی قضایی و

کتابخانه‌های قوه قضائیه به صورت تصادفی، متناسب با حجم مراکز توزیع گردید. پرسشنامه‌ها از طریق معاونت آموزش استان تهران بین مجتمع‌های قضایی، بر اساس جمعیت و پراکندگی مجتمع‌ها در سطح شهر تهران توزیع شدند. در کتابخانه‌ی قوه قضائیه نیز با همکاری کتابداران بین مراجعین توزیع گردیدند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه بود، که این پرسشنامه طوری طراحی شد که هم موارد استفاده و هم عدم استفاده از منابع کتابخانه را شامل می‌شود، و قضات به این سؤالات پاسخ داده‌اند. پرسشنامه شامل ۲۱ سؤال می‌باشد، تعداد ۷ پرسش به گونه‌ای طراحی شده است که پاسخ دهندگان حق انتخاب بیش از یک گزینه را داشته‌اند. توزیع پرسشنامه به صورت همزمان در مجتمع‌های قضایی نواحی مختلف تهران (مجتمع شهید بهشتی، مجتمع شهید محلاتی، دادگاه‌های تجدید نظر و کیفری استان مجتمع خانواده ۲، مجتمع قضایی شهید قدوسی، مجتمع قضایی شهید صدر، مجتمع قضایی ولیعصر...) و نیز کتابخانه‌های قوه قضائیه مستقر در شهر تهران (کتابخانه کاخ دادگستری، معاونت آموزش استان تهران، معاونت آموزش قوه قضائیه) صورت گرفت. زمان توزیع و جمع‌آوری داده‌ها از اول اسفند ماه تا هفته اول تیر ماه می‌باشد. در این پژوهش تجزیه و تحلیل داده‌ها، با روش‌های آماری توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام شده است. اطلاعات به دست آمده از جامعه مورد پژوهش در قالب جداول توزیع فراوانی یک بعدی و دو بعدی و آمار توصیفی و سپس با استفاده از آزمون‌های آماری خی دو و T به صورت استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

یافته‌های پژوهش

با استفاده از آمار توصیفی و رسم جدول توزیع فراوانی و رسم نمودار به توضیح و تفسیر نتایج به دست آمده پرداخته می‌شود و برای پاسخ به سؤالات اساسی پژوهش از آمار استنباطی و انجام آزمون‌های آماری برای تعیین رابطه بین متغیرها استفاده شده است. پرسش شماره ۱: دلایل و عوامل مؤثر بر استفاده قضات از منابع چاپی و الکترونیکی در کتابخانه‌های قوه قضائیه شهر تهران کدامند؟

جدول ۱- توزیع فراوانی دلایل استفاده از منابع مشخص شده توسط افراد حجم نمونه

منابع اطلاعاتی	افزایش کیفیت شغلی	افزایش معلومات شخصی	روزآمدی اطلاعات	تدریس	تحقیق و پژوهش	بدون پاسخ	جمع
کتاب	فراوانی	۸۵	۴۸	۲۹	۳۷	۱۱	۲۲۰
	درصد	۳۸/۶	۲۱/۸	۱۳/۲	۱۶/۸	۵/۰	۱۰۰/۰
مجلات چاپی	فراوانی	۵۴	۷۳	۴۳	۲۱	۱۸	۲۲۰
	درصد	۲۴/۵	۳۳/۲	۱۹/۵	۹/۵	۸/۲	۱۰۰/۰
منابع مرجع	فراوانی	۹۹	۴۳	۳۴	۱۵	۱۷	۲۲۰
	درصد	۴۵	۱۹/۵	۱۵/۵	۶/۸	۷/۷	۱۰۰
منابع الکترونیکی	فراوانی	۶۹	۳۹	۵۴	۲۳	۲۵	۲۲۰
	درصد	۳۱/۴	۱۷/۷	۲۴/۵	۱۰/۵	۱۱/۴	۱۰۰
اینترنت	فراوانی	۲۱	۶۷	۶۱	۳۵	۲۸	۲۲۰
	درصد	۹/۵	۳۰/۵	۲۷/۷	۱۵/۹	۱۲/۷	۱۰۰/۰
پایان نامه	فراوانی	۱۷	۳۶	۳۹	۲۹	۸۵	۲۲۰
	درصد	۷/۷	۱۶/۳	۱۷/۷	۱۳/۱	۳۸/۶	۱۰۰/۰

نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد ۳۸/۶ درصد از کتاب برای افزایش کیفیت شغلی استفاده می‌کنند. ۳۳/۲ درصد از مجلات چاپی برای افزایش معلومات، ۴۵ درصد از منابع مرجع برای افزایش کیفیت شغلی، ۳۱/۴ درصد از منابع الکترونیکی برای افزایش کیفیت شغلی، ۳۰/۵ درصد از اینترنت برای افزایش معلومات شخصی و ۳۸/۶ درصد نیز از پایان‌نامه برای تحقیق و پژوهش استفاده می‌کنند.

جدول ۲- آزمون خی دو دلایل استفاده قضات از منابع

درصد	فراوانی مشاهده شده	دلایل استفاده از کتابخانه
۲۷/۵	۳۴۵	افزایش کیفیت شغلی
۲۴/۴	۳۰۶	افزایش معلومات شخصی
۲۰/۷	۲۶۰	روزآمدی اطلاعات
۱۲/۷	۱۶۰	تدریس
۱۴/۷	۱۸۴	تحقیق و پژوهش
$X^2=98/45$	۱۲۵۵	

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد مقدار خی دو در سطح آلفای ۰/۰۵ معنی‌دار است. بنابراین، می‌توان گفت قضات به طور معنی‌داری برای افزایش کیفیت شغلی و سپس افزایش معلومات شخصی از کتابخانه استفاده می‌کنند.

جدول ۳- توزیع فراوانی استفاده از رایانه برای جست‌وجو در کتابخانه

درصد	فراوانی	استفاده از رایانه برای جست‌وجو در کتابخانه
۳۹/۵	۸۷	بلی
۵۸/۲	۱۲۸	خیر
۲/۳	۵	بدون پاسخ
۱۰۰/۰	۲۲۰	جمع

چنان چه در جدول ۳ ملاحظه می‌شود، ۳۹/۵ درصد افراد حجم نمونه اظهار داشته‌اند برای جست‌وجو از رایانه استفاده می‌کنند، و در مقابل ۵۸/۲ درصد عنوان کرده‌اند که از رایانه برای این کار در کتابخانه استفاده نمی‌کنند. پرسش شماره ۲: میزان استفاده قضات شهر تهران از منابع چاپی و الکترونیکی در کتابخانه‌های قوه قضاییه چقدر است؟

جدول ۴- توزیع فراوانی میزان استفاده از منابع اطلاعاتی توسط افراد حجم نمونه

تعداد دفعات	منابع اطلاعاتی						جمع
	یکبار در هفته	یکبار در ماه	یکبار در فصل	یکبار در سال	عدم استفاده	بدون پاسخ	
فراوانی	۳۰	۶۷	۴۲	۸	۶۵	۸	۲۲۰
درصد	۱۳/۶	۳۰/۵	۱۹/۱	۳/۶	۲۹/۵	۳/۶	۱۰۰
فراوانی	۲۲	۶۹	۳۸	۲۶	۵۹	۶	۲۲۰
درصد	۱۰	۳۱/۴	۱۷/۳	۱۱/۸	۲۶/۸	۲/۷	۱۰۰
فراوانی	۱۵	۶۹	۳۶	۲۴	۶۶	۱۰	۲۲۰
درصد	۶/۸	۳۱/۳	۱۶/۳	۱۰/۹	۳۰	۴/۶	۱۰۰
فراوانی	۱۸	۴۶	۶۱	۱۲	۷۳	۱۰	۲۲۰
درصد	۸/۲	۲۰/۹	۲۷/۷	۵/۵	۳۳/۲	۴/۵	۱۰۰
فراوانی	۱۴	۴۳	۳۴	۴۵	۷۵	۹	۲۲۰
درصد	۶/۴	۱۹/۵	۱۵/۵	۲۰/۵	۳۴/۱	۴/۱	۱۰۰
فراوانی	۹	۲۲	۴۵	۶۹	۶۵	۱۰	۲۲۰
درصد	۴/۱	۱۰/۰	۲۰/۵	۳۱/۴	۲۹/۵	۴/۵	۱۰۰

نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد، ۳۰/۵ درصد افراد حجم نمونه هر ماه یک بار از کتاب برای مطالعه استفاده می‌کنند. ۳۱/۴ درصد در هر ماه یک بار از مجلات استفاده می‌کنند. ۳۱/۳ درصد در هر ماه یک بار از منابع مرجع استفاده می‌کنند. ۳۳/۲ درصد از منابع الکترونیکی استفاده نمی‌کنند، ۳۴/۱ درصد از اینترنت هیچ استفاده‌ای نمی‌کنند و ۳۱/۴ درصد در هر سال یک بار از پایان‌نامه استفاده می‌کنند. پرسش شماره ۳: میزان استفاده قضات شهر تهران از پایگاه‌های حقوقی و قضایی در کتابخانه‌های قوه قضائیه شهر تهران چقدر است؟

جدول ۵- آزمون T میزان استفاده قضات از پایگاه داده‌های حقوقی

پایگاه اطلاعاتی	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین مقایسه شده	مقدار t	درجه آزادی	سطح معنی داری
بانک قوانین	۱۹۹	۲/۵۷	۱/۱۴۳	۳	-۵/۲۷۱	۱۹۸	۰.۰۰۰
لوح حق (حافظه قوانین)	۱۸۸	۲/۴۲	۱/۰۱۸	۳	-۷/۸۰۸	۱۸۷	۰.۰۰۰
گنجینه فقهی استفتائات حقوقی	۲۰۵	۲/۰۳۴	۰/۷۰۲۷	۳	-۱۹/۶۷	۲۰۴	۰.۰۰۰
پرسمان فقهی قضایی	۱۸۰	۲/۰۵۵	۰/۷۸۰	۳	-۱۷/۰۹۷	۱۷۹	۰.۰۰۰
بانک اطلاعات مقالات حقوقی	۱۹۳	۲/۳۵۷	۱/۰۶۱۴	۳	-۸/۴۰۸	۱۹۲	۰.۰۰۰

نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد؛ آزمون برای تمامی شاخص‌ها معنی‌دار است. اما، با توجه به این که مقدار T برای تمامی شاخص‌ها منفی است باید گفت قضات از این پایگاه‌های داده به طور معنی‌داری در حد کم استفاده می‌کنند.

فرضیه پژوهش: بین میزان استفاده قضاات از منابع کتابخانه‌های قوه قضاییه و افزایش کیفیت شغلی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

جدول ۶- بررسی رابطه بین میزان استفاده از منابع و افزایش کیفیت شغلی

میزان استفاده از منابع	میزان افزایش کیفیت شغلی		
۱	۰/۴۳	مقدار همبستگی	میزان استفاده از منابع
	۰/۰۰	سطح معنی‌داری	
۲۰۸	۲۱۰	تعداد	
۰/۴۳	۱	مقدار همبستگی	میزان افزایش کیفیت شغلی
۰/۰۰		سطح معنی‌داری	
۲۱۰	۲۰۸	تعداد	

چنان‌چه در جدول ۶ ملاحظه می‌شود، بین میزان استفاده از منابع کتابخانه، و افزایش کیفیت شغلی به میزان ۴۳٪ همبستگی مشاهده می‌شود که از نظر آماری معنی‌دار است. بنابراین، فرضیه پژوهش تأیید می‌شود و می‌توان گفت بین دو متغیر میزان استفاده از منابع و افزایش کیفیت شغلی رابطه وجود دارد.

جدول ۷- توزیع فراوانی موارد مؤثر در بهره‌گیری بیشتر از منابع الکترونیکی و چاپی

درصد	فراوانی	موارد مؤثر در بهره‌گیری بیشتر از منابع الکترونیکی و چاپی
۵۹/۵	۱۳۱	ساماندهی کتابخانه‌های موجود و ایجاد کتابخانه‌های کارآمد در مجموعه
۴۳/۲	۹۵	فراهم‌آوری منابع جدید و بروز رسانی مجموعه موجود متناسب با نیاز
۳۸/۶	۸۵	تجهیز کتابخانه‌های قوه قضائیه با امکانات سخت افزاری و نرم افزار
۲۰/۵	۴۵	امکان ارائه خدمات به صورت غیر حضوری و از طریق شبکه
۱۹/۱	۴۲	اطلاع‌رسانی کتابخانه‌ها در وب سایت
۱۹/۱	۴۲	برگزاری دوره‌های آموزش برای مراجعین
۱۰/۹	۲۴	ارائه خدمات از طریق سیستم امانت بین کتابخانه‌ای
۱۰/۹	۲۴	رفع اشکالات در اتصال به شبکه و تجهیز کتابخانه‌ها با خطوط پرسرعت
۸/۶	۱۹	بکارگیری کتابداران متخصص
	۲۲۰ N=	

یافته‌های حاصل از جدول ۷ نشان می‌دهد که ۵۹/۵ درصد، ساماندهی کتابخانه‌های موجود و ایجاد کتابخانه‌های کارآمد را به عنوان مهم‌ترین مورد اعلام کرده‌اند. ۴۳/۲ درصد فراهم‌آوری منابع جدید و بروز رسانی منابع موجود، ۳۸/۵ درصد تجهیز کتابخانه‌های قوه قضاییه، ۲۰/۵ درصد امکان ارائه خدمات به صورت غیر حضوری، ۱۹/۱ درصد اطلاع‌رسانی کتابخانه‌ها در وب سایت و به همین میزان برگزاری دوره‌های آموزشی برای مراجعان، ۱۰/۹ درصد ارائه خدمات از طریق سیستم امانت بین کتابخانه‌ای و به همین میزان رفع اشکالات در اتصال به شبکه و تجهیز کتابخانه و ۸/۶ درصد به کارگیری کتابداران متخصص را عنوان کرده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

۱- در رابطه با دلایل و عوامل مؤثر بر استفاده قضات از منابع چاپی و الکترونیکی در کتابخانه‌های قوه قضائیه شهر تهران: با توجه به نتایج به دست آمده، افراد حجم نمونه از کتاب و منابع مرجع و منابع الکترونیکی بیشتر برای افزایش کیفیت شغلی استفاده می‌کنند، (۳۸/۶ درصد از کتاب و ۴۵ درصد از منابع مرجع). قضات استفاده از مجلات چاپی و اینترنت را بیشتر برای افزایش معلومات شخصی عنوان کرده‌اند و ۳۸/۶ درصد نیز از پایان نامه برای تحقیق و پژوهش استفاده می‌کنند. پاسخ دهندگان آگاهی از اخبار و رویدادها را به عنوان مهم‌ترین دلیل استفاده از اینترنت اعلام کرده‌اند. استفاده از نشریات حقوقی و کتب تمام متن در مرتبه‌های بعدی قرار دارند.

هم‌چنین مهم‌ترین دلایل عدم استفاده از منابع چاپی، عدم دسترسی و کمبود وقت می‌باشد و سپس کمبود تعداد عناوین، عدم روزآمدی و خدمات‌دهی نامناسب قرار می‌گیرند.

مهم‌ترین دلایل عدم استفاده از منابع الکترونیکی، عدم اطلاع از وجود منابع، عدم دسترسی و استفاده از منابع چاپی اعلام شده است. سپس عدم آشنایی با نحوه جست‌وجو، ناکافی بودن منابع قرار می‌گیرند و در آخر عدم نیاز با درصد کمی اعلام شده است. در مورد دلایل عدم استفاده از رایانه برای جست‌وجوی اطلاعات در کتابخانه، مهم‌ترین دلیل محدودیت‌های موجود در زمینه نیروی متخصص، فضا و دستگاه‌های مورد نیاز می‌باشد. عدم آشنایی با نحوه جست‌وجو در نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، نداشتن وقت و در آخر عدم نیاز قرار می‌گیرند.

در مورد مشکلات استفاده از اینترنت پایین بودن سرعت شبکه و سپس کمبود امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری را مشکل اصلی عنوان کرده‌اند. عدم آشنایی با منابع اطلاعاتی و نحوه کاوش در آنها، کمبود نیروی متخصص، عدم وجود وب سایت اختصاصی کتابخانه در مرتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

نتایج محمدی (Mohammadi, 2003) در بررسی میزان استفاده اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران از منابع چاپی و الکترونیکی کتابخانه مرکزی حاکی از آنست که مهم‌ترین هدف استفاده از کتابخانه تهیه مقاله بوده است که با دلیل اصلی استفاده قضات از کتابخانه‌های قوه قضائیه که افزایش کیفیت شغلی عنوان شده، متفاوت می‌باشد و مهم‌ترین علل عدم استفاده از کتابخانه، به دست آوردن اطلاعات از جاهای دیگر، دوری راه و عدم اطلاع از وجود منابع عنوان شده که با نتایج پژوهش حاضر که اکثریت افراد حجم نمونه، اطلاعات مورد نیاز خود را از طریق کتاب‌های موجود در اتاق کار، اینترنت، خرید کتاب، اشتراک مجلات تخصصی حقوقی کسب اطلاعات می‌نمایند، بسیار نزدیک می‌باشد.

۲- در رابطه با میزان استفاده قضات شهر تهران از منابع چاپی و الکترونیکی در کتابخانه‌های قوه قضائیه شهر تهران یافته نشان می‌دهد: قضات از کتاب و مجلات به طور معنی‌داری یک بار در ماه استفاده می‌کنند، و از منابع الکترونیکی و پایان‌نامه‌ها به طور معنی‌داری استفاده نمی‌کنند.

۲۲/۳ درصد افراد حجم نمونه از اینترنت کتابخانه استفاده می‌کنند و در مقابل ۷۵ درصد از اینترنت استفاده نمی‌کنند. ۳۹/۵ درصد افراد حجم نمونه برای جست‌وجوی اطلاعات در کتابخانه از رایانه استفاده می‌کنند و در مقابل ۵۸/۲ درصد از رایانه استفاده نمی‌کنند.

۳- در رابطه با میزان استفاده قضات شهر تهران از پایگاه‌های حقوقی و قضایی موجود در کتابخانه‌های قوه قضائیه: با توجه به نتایج به دست آمده باید گفت قضات از این پایگاه‌های داده به طور معنی‌داری در حد کم استفاده می‌کنند. ۴- با توجه به نتایج به دست آمده بین میزان استفاده قضات از منابع کتابخانه‌های قوه قضائیه و افزایش کیفیت شغلی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

بنابراین فرضیه پژوهش تأیید می‌شود و می‌توان گفت بین دو متغیر میزان استفاده از منابع و افزایش کیفیت شغلی رابطه وجود دارد.

با توجه به یافته‌های پژوهش، نتیجه‌گیری می‌شود قضاات برای افزایش کیفیت شغلی خود را نیازمند استفاده از کتابخانه می‌دانند، و منابع چاپی از نظر میزان استفاده جایگاه نخست را دارند. میزان استفاده از منابع الکترونیکی در وضعیت مطلوبی قرار ندارد و کمبود کتابخانه‌ها، مجهز نبودن و نیز آگاهی‌رسانی ضعیف کتابخانه‌های موجود و همچنین، کمبود وقت قضاات دلایل اصلی این موضوع می‌باشند. با در نظر گرفتن یافته‌های پژوهش و جمع‌بندی نظرات پاسخگویان موارد زیر جهت بهبود وضعیت استفاده از منابع چاپی و الکترونیکی در کتابخانه‌های قوه قضائیه شهر تهران پیشنهاد می‌شود:

- کتابخانه‌های موجود در حوزه قضایی شهر تهران با ساماندهی و تجهیز امکانات و منابع می‌توانند خدمات ارزنده‌ای به قضاات در راستای دستیابی به منابع مورد نیاز مطالعاتی ارائه نمایند. لذا، توجه به تقویت مجموعه‌های چاپی، اهمیت بیشتر به منابع الکترونیکی، روزآمدی کتابخانه‌های حاضر و ایجاد کتابخانه در مراکزی که فاقد آن هستند از ضروریات است؛
- برای جبران کمبود وقت قضاات و رفع مشکل عدم دسترسی در کلیه مجتمع‌های قضایی، کتابخانه که حاوی کتب حقوقی روزآمد و نشریات مورد نیاز اعم از چاپی و الکترونیکی باشد، دایر گردد تا قضاات در صورت نیاز بتوانند سریعاً از آن استفاده نمایند؛
- راه اندازی سیستم امانت بین کتابخانه‌ای و نیز امکان ارائه خدمات از طریق شبکه می‌تواند کمک شایانی به استفاده کنندگان در جهت بهره‌گیری بیشتر از منابع بنماید؛
- کتابخانه‌های قوه قضائیه جهت دسترسی به شبکه‌های اطلاعاتی که موجب صرفه‌جویی در وقت بازیابی اطلاعات و پایین آمدن هزینه‌های منابع چاپی می‌گردد، بهتر است اقدام به سرمایه‌گذاری اصولی در امر تجهیزات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری و سپس استفاده از خطوط پر سرعت در کتابخانه‌های خود بکنند؛
- برای ارتقاء سواد اطلاعاتی قضاات، اقدام به برگزاری کارگاه‌های آموزشی با دروسی چون راه‌های جست‌وجوی منابع الکترونیکی بکنند؛
- استفاده از نظام ارائه اطلاعات گزینشی برای اشاعه اطلاعات مورد نیاز؛
- استخدام کتابداران متخصص برای بهبود وضعیت کتابخانه‌ها و نیز معرفی جایگاه کتابدار متخصص.

منابع

- Butler, Meredith; Gratch, B. (1982). planning a user study: the process defined. *College & Research Libraries*. 43. 320-330.
- DeGroote, S; Dorsch, JL. (2003). Measuring use patterns of on line journals and database *Journal of medical Library association*, 91(2), 1-10.
- Derogar kalkhoran, Solmaz(2008). *Understanding and using assessment branch, Islamic Azad University and its libraries*. Master A., Library and Information Science, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran[in Persian]
- Gowda, Vasappa; Shivalingaiah,D.(2009). Attitude of research scholars towards usage of electronic information resources: A survey of university libraries in Kar nataka. *Annals of Library and information Studies(ALIS)*, 56(3), 184-191.
- Mohammadi, Faeghe(2003). *Applying faculty Medical Sciences and Health Services of print and electronic librar resources in 1382 Iran University of Medical Sciences*. Master A., Library and Information Science, Iran University of Medical Sciences, Faculty of Management and Medical Information Science, Tehran. [in Persian]
- oluwadare , B. (2006). Accessibility and use of Library resources by part- time students :A case study of the federal poly technic. *library review* , 55(2), 148-56.
- Torabi, Laleh (2001). *Evaluation of the use of electronic resources in Medical libraries & School by a government medical universities in Tehran and view librarians*. Master A., Library and Information Science, Iran University of Medical Sciences, Faculty of Management and Medical Information Science, Tehran. [in Persian]